

significant outcome of this development. It is obvious that in the present situation further development of applied and informational ethics as well as the search of new solutions and approaches to understanding the nature of the processes that could enrich the very informational ethics, and most importantly, help the modern man and the Information society adequately understand their existential situation are equally important. This may contribute to the deepening of philosophical and analytical criticism of the Information Society, which should result in a new look at the essence of modern technology deprived both of the optimistic extremes and excessive fears — technophobias. Today, before our eyes, a new social and philosophical research industry is formed — information ethics as the direction of ethical thought, which covers the generation, transmission, processing, storage and consumption of information, information flows impact on social life and work of social institutions.

Information ethics as applied ethics, is not opposed to traditional moral values. It is analyzing the social and personal impact of information technology. Its main task is to specify moral norms to regulate human behavior in creating and using computer technology. At the same time, the regulatory function of informational ethics is extremely important. Correct and competent application of the principles of informational ethics will help today's information society acquire civilization worthy look.

Key words: *information society, industrial civilization, information ethics, global ethics, information and ethical theory, information and communications technologies (ICT).*

УДК 14:355

Т. О. Чернишова, кандидат філологічних наук

ФЕНОМЕН ВІЙСЬКОВОЇ РИТОРИКИ

Досліджується становлення феномену військової риторики в історії людської цивілізації, розкривається її значення в житті армії і військового колективу. Обґрунтовується, що військова риторика — наука про красномовство у військовій сфері життя суспільства з метою організувати і здійснити захист держави від зовнішньої агресії. Об'єктом військової риторики як науки можна визначити військові мовні комунікації. Предметом військової риторики є система правил організації ефективної мовної комунікації між військовослужбовцями. Військова риторика об'єднує в собі систему правил побудови мовного впливу і найзагальніші підходи щодо відповідності мови вимогам військової діяльності.

Ключові слова: *риторика, військова риторика, військовослужбовець, військова справа, вербальні комунікації.*

Актуальність проблеми. Слово — дивовижний дар, яким володіє людина. Слово давні мислителі порівнювали з еліксиром життя, одна крапля якого може повернути натхнення, розвернути особистість до великого й величного, вказати особистості чи й усьому народові правильний шлях. З часів Платона людство захоплювалося «музикою сфер», магічною силою й красою слова животворящого, яке Т. Г. Шевченко називав «кадилом істини». Військова професія, як і абсолютна більшість інших, тісно пов'язана з мовою, оскільки остання — основний засіб організації та управління діяльністю особи, суспільства і держави. Особливо важливою є військова риторика у складних умовах воєнного часу, коли від правильно доведеного наказу залежать успіх операції, життя людей. І якщо в епоху мирного часу звернення до проблеми військової риторики здавалося анахронізмом, то день сьогоднішній показав усю вірність і простоту фрази давньоримського історика Корнелія Непота: «Si vis pacem, para bellum» («Хочеш миру — готуйся до війни»).

Аналіз останніх джерел і публікацій. Із давнини питаннями мовної організації життя держави і суспільства займалася риторика. Перікл, Коракс, Лісій, Сократ, Платон, Арістотель, Демосфен заклали фундамент риторики, яка стала одночасно мистецтвом і наукою, створили образ оратора, базуючись на різних підходах: софістичному та діалектичному. В період еллінізму Марк Туллій Цицерон, Марк Фабій Квінтіліан, у Середньовіччі — Василій Великий, Григорій Богослов, Іоанн Златоуст, Ісидор Севільський, Юлій Руфіній, Філіпп Меланхтон, Герхард Фосс, у добу Відродження — Данте, Латіні, Бруні, у Новий час — Рене Декарт, Барух Спіноза, Джон Локк, Іммануїл Кант, Блез Паскаль, Фрідріх Ніцше, у Новітній час — Хаїм Перельман, Умберто Еко, Ролан Барт, Альгїрдас Греймас, Жерар Женетт, Клод Бремон та інші сформуvalи риторичні канони, актуалізували різні аспекти мовної комунікації. Не стояли осторонь проблем риторики й українські вчені. З появи у 1073 р. трактату «Ізборник» Святослава, де вперше з'являється слово «риторика», можна розпочинати історію риторики на нашій землі. Пізніше проблемами риторики займалися митрополит Макарій, Іоанікій Галятовський, Йосип Кононович-Горбацький, Іосаф Кроковський, Стефан Калиновський, Стефан Яворський, Феофан Прокопович, Іван Ризький і багато інших. У сучасній Україні видано низку підручників з риторики й ораторського мистецтва [3; 11; 12; 15–18; 20; 21; 23], але проблема військової риторики була поза увагою фахівців.

Метою статті є розкриття сутності феномену військової риторики.

Виклад основного матеріалу. Для кожної сфери діяльності, пов'язаної з підвищеною мовною відповідальністю, людство виробило і поставило у відповідність свій тип певної риторики, призначеної для оптимального

задоволення потреби в ефективно впливовій мові. Хоча в наших українських підручниках з риторики та ораторського мистецтва немає такого роду риторики, як військова, сьогодні є сенс говорити про даний рід риторики і вивести його з роду соціально-політичного красномовства. Оскільки є особлива сфера життєдіяльності людини, яка пов'язана з підготовкою до ведення військових дій (домінуюча частина часу) і веденням військових дій (актуалізація і використання накопиченого військового досвіду), причому мовне спілкування в умовах воєнного та мирного часу істотно різняться, що нехарактерно для жодного іншого роду риторики. За даними Ч. Далецького, мовна складова для певних категорій військовослужбовців сягає від 40 до 100% їх загальної практичної діяльності [6, с. 413].

У той час як виникнення класичної риторики належить до V ст. до н. е., військове красномовство знаходило застосування вже на зорі людської цивілізації. Про це свідчить найбільший твір давньогрецького героїчного епосу «Іліада». Багато хто з її героїв поєднують у собі мужність, силу й інші суто військові чесноти з даром ораторського слова. Найчастіше в тексті поеми, як і в усьому військовому красномовстві давнини, вживалися мови дорадчі (головна мета яких, за Арістотелем, обговорення, що є «користь чи шкода»), або переконуючі, що звучали на військових нарадах, і надихаючі, що мали метою мобілізацію почуттєво-емоційної сфери особистості воїна, вони оголошуються переважно на полі бою. Класифікація надихаючих промов як найдавнішого жанру військової промови була досить різноманітною. Надихаюча мова використовувалася і як своєрідна форма бойового наказу («так, роздаючи накази, ряди обходив Агамемнон»), і як засіб психологічної підготовки перед боєм, формування переконаності у справедливості цілей боротьби, і, найголовніше, засіб підтримки високого бойового настрою військ у бою. Більшість військових промов вінчає фраза, що стала своєрідним рефреном поеми: «Так кажучи, збудив він і силу, і мужність у кожному».

Значення гомерівського епосу для античності було величезне. Вивчення «Іліади» лежало в основі військового виховання та морально-психологічної підготовки грецьких воїнів. Недарма Олександр Македонський вважав, що вивчення «Іліади» — добрий засіб для досягнення військової доблесті, про що писав Плутарх у «Життєписах». У Гомера ми знаходимо і два найдавніших пафоси військового мовлення: героїчний, заснований на закликах до набуття воїном честі, доблесті, немеркнучої у віках слави, і патріотичний, який апелює до почуття обов'язку перед рідною землею, рідинами та близькими.

Усі без винятку великі полководці Давньої Греції та Риму були одночасно і великими військовими ораторами. Першим із них був, безумовно,

Олександр Македонський. Можна сказати, що македонський цар був автором першої закінченої системи виховання непереможних військ, у якій військова риторика займала одне з провідних місць. З одного боку, як учень Арістотеля, «Олександр володів цінним даром у небагатьох словах висловити те, що треба» [2, с. 61], а з другого — військова риторика полководця вперше в історії була продумана і реалізована як багаторівнева система мовного впливу, яка охоплювала всі категорії військової ієрархії і всі види життя і бойової діяльності військ. Олександр Македонський, напевно, першим із полководців акцентував увагу на звернення на ім'я як ефективний засіб установаження контакту між співрозмовниками. Блискучим військовим оратором був і римлянин Юлій Цезар. «У красномовстві й у військовому мистецтві він здобував не меншу, якщо не більшу славу... У всякому разі, Цицерон... заявляє, що не бачив нікого, хто перевершував би Цезаря, і називає його слог витонченим, блискучим, і навіть прекрасним і благородним», — писав про нього Светоній [22, с. 36].

Новим і надзвичайно важливим явищем у військовій риторичі стало взаємне «підбадьорення» римських воїнів, що приводило до поширення кола учасників військових мовних комунікацій, а це свідчило про те, що солдатська маса була вже не тільки об'єктом мовного впливу, а й набула рис суб'єкта такого впливу. Активізація мовної діяльності військ завжди свідчить про високий ступінь їх бойової активності; наприклад, у битві з галльським плем'ям нервіїв солдати «вже не чекали наказів Цезаря, але самі приймали відповідні заходи». У невдалій для римлян сутичці під час галльського повстання врятувалися тільки ті солдати, які, підбадьорюючи один одного, зуміли пробитися крізь ворожі ряди. «Інша ж частина, — зазначає далі Цезар, — була оточена варварами і загинула» [1, с. 139].

Без перебільшення можна сказати, що проголошення імператором Константином Великим державною релігією Римської імперії християнства (313 р.) стало центральною подією Середньовіччя, зумовило весь хід історії людства. Релігійне переконання, що примушувало перших християн окропляти кров'ю арену Колізею, тепер рясно живило прояв жертвності на полях битв. На ґрунті військових зіткнень, що залучали у свою орбіту сотні тисяч людей, розквітла згасаюча в період занепаду античності військова риторика, яка завдяки новим релігійно-моральним підставам збагатилася новим релігійним пафосом і отримала друге дихання. Військова риторика Середньовіччя увібрала в себе не тільки мужнє красномовство полководців, а й піднесене духовне слово пастиря, яке надовго стало неодмінним засобом формування високого бойового настрою військ. Практично всі джерела цього періоду неодмінно повідомляють, що підготовка військ до битв включала, як правило, богослужіння, обов'язкову сповідь і причастя воїнів.

У добу Відродження цінність військової риторики, незважаючи на зростання антирелігійних тенденцій, також усвідомлювалася видатними мислителями. Ніколо Макіавеллі у своєму трактаті «Військове мистецтво» охоче визнавав, що видатні полководці просто зобов'язані бути одночасно й ораторами, причому звертатися необхідно не тільки до начальників, а й до всього війську. І далі йде чудовий панегірик військовому красномовству: «Адже війна — це нескінченний ланцюг випадковостей, кожна з яких може погубити військо, якщо полководець не вміє або не звик говорити із солдатами, бо слово розсіює страх, запалює душі, зміцнює стійкість, розкриває обман, обіцяє нагороду, викриває небезпеку і вказує шляхи до порятунку, дає надію, вихваляє або таврує, взагалі викликає на світ всі сили, здатні запалити або знищити людську пристрасть» [14, с. 34].

Новому часу притаманна ідея самоцінності держави, нації. У горнилі революційних і наполеонівських воєн ХІХ ст. викувався й у повну силу залунав у військовій риторичі національний пафос як відповідь пробуджених до життя могутніх сил спочатку французької, а потім поступово і всіх інших європейських націй на загрозу їх суверенітету і народної самотності. «Не може бути коливання в перемозі, особливо в той день, у який йдеться про честь французької піхоти, яка так необхідна для честі всієї нації», — так звертався до своєї армії Наполеон перед битвою під Аустерліцем (1805). Армію «збройного народу» тепер повинен був водити у бій вождь, який мав задатки національного лідера, здатний розуміти і враховувати на війні особливості національної психології, її сильні і слабкі місця.

Особливістю військових мовних комунікацій ХХ ст. стало виражене прагнення до діалогічності спілкування начальників і підлеглих, значення якого незмірно зросло з переходом до армій, що формуються на основі загального військового обов'язку. Діалог являє собою активну форму мовної діяльності, яка передбачає і активне самостійне мислення учасників діалогу. Прагнення кращих офіцерів і генералів армій світу до діалогу з підлеглими мало на меті формування у них моральної життєвої позиції, патріотичного світогляду, вірності військовому обов'язку, які керували б солдатами навіть у разі неможливості отримання наказів у бойовій обстановці, що стрімко змінюється.

Перейдемо від онтології до осмислення сутності військової риторики. У науковій літературі існує кілька визначень військової риторики. Ч. Далецький так визначив це поняття: «Військова риторика — це спеціалізована мовна культура військово-професійного середовища, спрямована на освоєння військової культури, адаптацію нових поколінь до незвичних умов життя і діяльності військовослужбовців за допомогою особливих технологій мов-

ного впливу на комунікативному й поведінковому рівнях; це частина загальної риторики, науки про правила побудови мови, системи найзагальніших вимог до мови і мовної поведінці; це система знань, навичок і вмінь комунікації за допомогою мови у промові і вербальний вплив на військовослужбовців» [6, с. 409]. У цьому визначенні, на наш погляд, з одного боку, закладена деяка надмірність: воно включає крім головного змісту поняття ще й ряд завдань, які, на думку дослідника, покликана вирішувати військова риторика, що навряд чи доцільно, оскільки освоєнням військової культури й адаптацією нових поколінь до службової діяльності завдання військової риторики явно не обмежуються. З другого боку, військову риторичку не можна визначати через поняття мовної культури, тому термін «мовна культура», як і галузь знання, яку він визначає, значно «молодше» риторички, яка виникла практично разом із людською цивілізацією. І найголовніше: культура мови передбачає таку обов'язкову якість, як правильність, тобто відповідність мови нормативному строю мови, в той час як реальна мова часто-густо не може вважатися абсолютно правильною. У військових мовних комунікаціях переважають усні жанри, для яких характерні розмовні конструкції зі зниженими вимогами до зазначеної якості мови.

С. Зверев дає інше визначення, що є більш правильним з нашої точки зору: «Військова риторика — це наука і мистецтво доцільної побудови мовної комунікації військовослужбовців, спрямованої на забезпечення вирішення завдань військової служби» [7, с. 8]. Але із цією дефініцією не можна погодитися через те, що у цьому визначенні змішуються наука і мистецтво, тобто автор стверджує, що одне й те ж явище є як наукою, так і мистецтвом, що, на наш погляд, неприпустимо, тому що наука має свої змістовні якості, які значно відрізняються від якостей мистецтва. Тому пропонуємо своє визначення: «військова риторика – це наука про красномовство у військовій сфері життя суспільства з метою організувати і здійснити захист держави від зовнішньої агресії».

Об'єктом військової риторички як науки можна визначити мовні комунікації у службово-бойовій діяльності військовослужбовців або, інакше кажучи, військові мовні комунікації. Предметом військової риторички є система правил організації ефективної мовної комунікації між військовослужбовцями. Головне завдання військової риторички як військового красномовства Є. Фукс визначає таким чином: «Красномовство — це мистецтво вдихати в серця почуття змагання і хоробрості, збуджувати до честі і слави» [26, с. 4]. Йому ж належать і помічені особливості військової промови, які багато в чому пояснюють, чому досі ні риторичками, ні лінгвістами, ні філологами не здійснювалося спроб надати військовій риторичці закінченої форми:

«Але треба зізнатися, що красномовство військове відрізняється досить від духовного і цивільного. У них спостерігається ретельно сувора правильність у розкладанні всіх частин мови, щоб діяти на розум вченістю, — військове же діє на серце і уяву. Військовий оратор належить своєму воїнству, попереду якого перемога або смерть. Його мова коротка і швидка, подібна кулям і ядрам, що нерідко припиняють період у самому його початку. Тут красномовство і дія разом. Він говорить і знищує. Хвилини дорогоцінні. Мова його одушевляється часом, місцем і несподіваністю обставин. Непотрібна тут чистота стилю академіка. Іноді сама неправильність у виразі, що обумовлена сум'яттям війни, буває корисна. Там одне слово: Бог, Вітчизна, слава, або честь, збирає всіх в одну душу. Потрібно взагалі, щоб думки, вибір виразів були абсолютно військовими. Солдатам треба говорити мовою виразною, солдатською. Війна залежить від сил фізичних і моральних. Перші підпорядковані майстерній освіті воєнного начальства, але моральні вимагають зовсім іншого впливу. Солдат, щоб битися з мужністю, не може керуватися одною лише дисципліною. Його повинна підбурювати пристрасть; і якщо її в ньому немає, то повинно вміти в ньому її відродити. Розуму потрібно приводити в рух усі сили армії, цієї войовничої машини. Ось таємниці Олександрів і всіх великих полководців!» [26, с. 5]. Хоча слід зазначити, що минули два століття з написання цих рядків, дещо змінилися якість і освіченість військових, і тому потрібно вносити корективи в особливості військової промови, але найважливішими залишаються: патріотичність, ідея героїзму, спрямованість на особистий подвиг, стислість, лаконічність, чіткість і ясність настанов.

Таким чином, військова риторика об'єднує в собі систему правил побудови мовного впливу, що розуміються не тільки як суто технічні вимоги до комунікативних якостей мовлення: стислості, точності, сили голосу і т. ін., що устанавлюють, зокрема, і військові статuti, але й найбільш загальних підходів до якнайкращої відповідності промови вимогам військової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аппиан Александрийский. Римская история / Аппиан Александрийский. – М. : Наука, 1998. – 726 с.
2. Арриан Флавий. Поход Александра / Флавий Арриан : пер. с греч. М. Е. Сергеевко ; вступ. ст. О. О. Крюгера. – Л. : Изд-во АН СССР, Ленингр. отд., 1962. – 384 с.
3. Буханець І. Ю. Політична риторика : навч. посіб. / І. Ю. Буханець, О. В. Кисельова ; Донец. нац. ун-т, ф-т інозем. мов. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – 251 с.

4. Василенко В. А. Академічна риторика : навч. посіб. для студ. гуманіт. ф-тів вищ. навч. закл. / В. Василенко, В. Герман ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка, Сум. філ. Харк. нац. ун-ту внутр. справ. – Суми : Наталуха А. С., 2011. – 275 с.
5. Далецкий Ч. Б. Военная риторика России : монография / Ч. Б. Далецкий ; Моск. гуманитар. ин-т им. Е. Р. Дашковой. – М., 2000. – 169 с.
6. Далецкий Ч. Б. Риторика: заговори, и я скажу, кто ты / Ч. Б. Далецкий. – М. : Высшая шк., Омега-Л, 2003. – 488 с.
7. Зверев С. Э. Военная риторика Древнего мира / С. Э. Зверев. – СПб. : Алетейя, 2011. – 176 с.
8. Зверев С. Э. Военная риторика Средневековья / С. Э. Зверев. – СПб. : Алетейя, 2011. – 208 с.
9. Зверев С. Э. Военная риторика Нового времени / С. Э. Зверев. – СПб. : Алетейя, 2012. – 397 с.
10. Зверев С. Э. Военная риторика новейшего времени. Гражданская война в России / С. Э. Зверев. – СПб. : Алетейя, 2012. – 376 с.
11. Кушнір Р. Великий оратор, або Як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи / Роман Кушнір. – Дрогобич : Коло, 2013. – 249 с.
12. Левицький О. О. Риторика : навч. посіб. для студ.-богословів / Олександр Левицький ; УГКЦ, Івано-Франків. Теол. Акад. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2010. – 110 с.
13. Леммерман Х. Учебник риторики: тренировка речи с упражнениями / Хайнц Леммерман ; пер. с нем. С. Т. Бугло. – М. : Интерэксперт: Культура и спорт: ЮНИТИ, 1997. – 255 с.
14. Макиавелли Н. О военном искусстве / Н. Макиавелли. – М. : Глав. воен. изд-во Наркомата обороны Союза ССР, 1939. – 224 с.
15. Молдован В. В. Судова риторика: теорія і практика : навч. посіб. / В. В. Молдован. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 496 с.
16. Ораторське мистецтво : підручник / М. П. Требін та ін. ; за ред. М. П. Требіна і Г. П. Клімової ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : Право, 2013. – 207 с.
17. Павленко Ю. В. Занимательная риторика. Страницы истории. Жанры красноречия. Культура ораторской речи / Юрий Павленко. – К. : Павленко, 2013. – 343 с.
18. Рогожкин О. В. Риторика: загальна, судова, оперативна: підруч. для студ. і курсантів юрид. спец. / О. В. Рогожкин ; Донец. юрид. ін-т. – Вид. 2-ге, допов. – Донецьк : Донец. юрид. ін-т МВС України, 2012. – 298 с.
19. Рождественский Ю. В. Теория риторики / Ю. В. Рождественский. – М. : Добросвет, 1997. – 600 с.
20. Савенкова Л. О. Педагогічна риторика : навч. посіб. / Л. О. Савенкова ; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2009. – 298 с.
21. Сагач Г. М. Вибрані твори: в 5 т. / Г. М. Сагач. – Рівне : АН вищ. шк. України, 2006. – Т. 1: Риторика: «Златоуст». – 288 с. ; Т. 2: Хрестоматія: «Золотослів». –

- 288 с.; Т. 3: Ділова риторика: «Добротословіє». – 320 с.; Т. 4: Храм слова: «Небо на землі». – 288 с.; Т. 5: Риторичний квітник: «Нев'янучий цвіт». – 320 с.
22. Светоний. Жизнь двенадцати цезарей / Светоний ; пер. с лат. М. Л. Гаспарова ; предисл. и прим. М. Л. Гаспарова. – М. : Правда, 1988. – 512 с.
23. Сивачук Н. П. Академічна риторика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. П. Сивачук, І. М. Снігур, О. М. Санівський ; [за заг. ред. Н. П. Сивачук] ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, Ін-т філології та сусп.-вознав., наук.-дослід. лаб. «Театр слова». – Умань : Сочінський [вид.], 2013. – 374 с.
24. Современная военная риторика. Полевой устав армии США: речевое воспитание военнослужащих США : пер. с англ. : хрестоматия / сост. О. Ю. Ефремов, С. Э. Зверев ; – СПб. : Алетейя, 2013. – 224 с.
25. Сопер П. Л. Основы искусства речи / Поль Л. Сопер ; пер. С. Д. Чижова ; ред. К. Д. Чижов, Л. М. Яхнич. – Ростов н/Д : Феникс, 1995. – 446 с.
26. Фукс Е. Б. О военном красноречии / Егор Борисович Фукс. – СПб. : Тип. имп. театров, 1825 . – 49 с.
27. Хазагеров Г. Г. Политическая риторика : учебник / Г. Г. Хазагеров. – М. : Никколо-Медиа, 2002. – 313 с.

ФЕНОМЕН ВОЕННОЙ РИТОРИКИ

Чернышова Т. А.

Исследуется становление феномена военной риторики в истории человеческой цивилизации, раскрывается ее значение в жизни армии и воинского коллектива. Обобщается, что военная риторика — наука о красноречии в военной сфере жизни общества с целью организовать и осуществить защиту государства от внешней агрессии. Объектом военной риторики как науки можно определить военные языковые коммуникации. Предметом военной риторики является система правил организации эффективной речевой коммуникации между военнослужащими. Военная риторика объединяет в себе систему правил построения речевого воздействия и наиболее общие подходы по соответствию речи требованиям военной деятельности.

Ключевые слова: *риторика, военная риторика, военнослужащий, военное дело, вербальные коммуникации.*

PHENOMENON MILITARY RHETORIC

Tchernyshova T. O.

In the article presents the emergence of the phenomenon of military rhetoric in the history of human civilization, it reveals its importance in the life of the army and military units. Each field associated with increased linguistic responsibility, humanity has developed and put in line and a certain type of rhetoric designed to best meet the needs of effective powerful language. While the emergence of classical rhetoric belongs to the V century BC,

found the use of military rhetoric at the dawn of human civilization. This work shows the greatest Greek heroic epic «Iliad». From Alexander of Macedon to the word used for the mobilization of soldiers to heroism and victory. A new and very important phenomenon in the military rhetoric was mutual «encouragement» of Roman soldiers, which led to the spread of military circles speech communications, and this indicated that the soldier's weight was not the only object of linguistic influence, but also acquired features sub the object of such influence. Military rhetoric the Middle Ages absorbed not only courageous eloquence generals, but the word sublime spiritual shepherd, which was long an essential means of forming a high fighting spirit forces. Almost all the sources of that period certainly reported that training of troops to battle included, usually worship, confession and communion compulsory soldiers. In the Renaissance the value of military rhetoric despite growing anti-religious tendencies, was regarded as prominent thinkers. Nicola Machiavelli in his treatise «The art of war» willingly admitted that prominent generals are obliged to be both speakers, and should not only apply to the magistrates, but also to the whole army. The New Time inherent in the idea of self-worth of the state, the nation. In the crucible of the revolutionary and Napoleonic wars of the nineteenth century. emerged in full force rang in the military rhetoric of national fervor in response awakened to life the powerful French forces initially and then gradually all other European nations to compromise their sovereignty and national identity. Army «armed people» now had to drive into battle leader who had the makings of a national leader, able to understand and take into account national peculiarities in war psychology, its strengths and weaknesses. Feature military communications language XX century was the expressed desire of dialogue to communicate superiors and subordinates, whose value has increased immensely with the transition of the army, formed on the basis of universal conscription. Dialogue is the active form of the language, which involves an active, independent thinking participants in the dialogue. Aspiration best officers and generals of the armies of the world to dialogue with subordinates aimed at forming their moral life position, patriotic outlook, loyalty to military duty, which led to soldiers even if it is impossible to obtain orders in a battle that is rapidly changing.

The military rhetoric – the science of eloquence in the military sector of society with the aim to organize and carry out the protection of the state against external aggression. The object of military rhetoric as a science can determine the military language of communication. The subject of military rhetoric is a system of rules for the organization of effective verbal communication between soldiers. Military speech features are: patriotism, heroism idea, focus on personal achievement, brevity and clarity of instructions. Military rhetoric combines the system of rules for constructing speech effects, understood not only as a purely technical requirements to communicative qualities of speech, brevity, accuracy, strength of voice, etc., which establish, in particular, military regulations, but most common approaches to the best possible speech compliance with the requirements of military activities.

Key words: rhetoric, military rhetoric, soldier, military, verbal communication.